

Univerzita Karlova v Praze
Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky

Miroslava Moravcová

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Helena Marinková, Ph.D.

Studijní program: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

2014

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma
Střední odborné školy a střední odborná učiliště jako centra celoživotního učení
vypracovala pod vedením vedoucího bakalářské práce samostatně za použití v práci
uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nebyla
využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Datum 10. 4. 2014

.....

Ráda bych touto cestou vyjádřila poděkování paní PhDr. Heleně Marinkové Ph.Dr. za její cenné rady a trpělivost při vedení mé bakalářské práce.

NÁZEV:

Střední odborné školy a střední odborná učiliště jako centra celoživotního učení

AUTOR:

Miroslava Moravcová

VEDOUCÍ PRÁCE:

PhDr. Helena Marinková, Ph.D.

STUDIJNÍ OBOR:

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

ABSTRAKT:

Bakalářská práce na konkrétním příkladu ukazuje možnosti realizace dalšího vzdělávání (včetně využití e-learningu) na střední odborné škole. Praktická část je věnována průběhu výuky dospělých účastníků kurzu, uchazeče k vykonání profesních kvalifikací učebního oboru kuchař-číšník.

KLÍČOVÁ SLOVA:

Celoživotní učení

Národní soustava kvalifikací, hodnotící standart, uznávání výsledků předchozího učení, distanční vzdělávání, e-learning

TITLE:

Secondary vocational schools and secondary vocational schools as centers for lifelong learning

AUTHOR:

Miroslava Moravcová

SUPERVISOR:

PhDr. Helena Marinková, Ph.D.

ABSTRACT:

Bachelor thesis on a particular example shows the implementation possibilities of further education (including the use of e -learning) at the vocational school. The practical part of the course is dedicated to teaching adult participants of the course , candidates to perform professional qualifications, apprenticeship as a cook - waiter .

KEYWORDS:

Lifelong learning; National Qualifications Framework; the evaluation standard; assessment standard; Accreditation of prior learning; distance Learning; E-learning

Obsah

1	Úvod	7
2	Cíl práce a metodika	9
3	Pojetí celoživotního vzdělávání	10
4	Proces uznávání výsledků předchozího učení	13
5	Zapojení škol do celoživotního učení	15
5.1	Školy jako autorizované osoby	15
5.2	Vzdělávání jako etapa celoživotního učení	16
5.3	Vzdělávání jako součást vzdělávací soustavy	17
5.4	Vzdělávání jako proces	17
6	Zvláštnosti vzdělávání v dospělém věku	18
6.1	Specifické znaky vzdělávání dospělých:	18
6.2	Průběh výuky a zvláštnosti učení u dospělých osob:	18
6.3	Vzdělávací prostředky	19
6.4	Vzdělavatelé dospělých	20
7	Distanční vzdělávání	21
7.1	Vysvětlení pojmu	21
7.2	Historie a vývoj DiV	23
7.3	Vznik studijního programu nebo kurzu pro DiV	25
7.4	Výhody a nevýhody distančního studia	27
8	E-learning	28
8.1	Formy e-learningu	29
8.2	Výhody a nevýhody e-learningu	30
8.3	Tutor a jeho role v e-learningovém vzdělávání	31
9	Vzdělávací program Kuchař-Číšník	32
9.1	Projekt Tvorba vzdělávacího programu Kuchař - Číšník	32
9.2	Vlastní tvorba modulů	37
9.3	Práce s vytvořeným modulem	42
9.4	Zhodnocení výuky	48
10	Závěr	51

1 Úvod

Téma celoživotní vzdělávání je velmi aktuální, přestože se zapojení dospělé populace ČR do dalšího vzdělávání postupně zvyšuje, je v této oblasti stále nutné intenzivně pracovat. Svět, ve kterém žijeme, prochází řadou podstatných a velmi rychlých změn politických, sociálních, ekonomických, mění se technologie, materiály, celá výrobní odvětví. Každý z nás se těmto změnám přizpůsobuje – ať si to uvědomuje či ne; přizpůsobovat se změnám, znamená učit. Za koncepci a kvalitu vzdělávání v ČR zodpovídá MŠMT, do jeho gesce spadá jak počáteční tak další vzdělávání. MŠMT již připravilo Národní program rozvoje vzdělávání – Bílou knihu, která byla v roce 2001 schválena vládou ČR; součástí tohoto koncepčního dokumentu oblast dalšího vzdělávání. Pozornost je dalšímu vzdělávání jako součástí celoživotního učení věnována v řadě dalších materiálů MŠMT jako jsou Strategie celoživotního učení v ČR, Dlouhodobý záměr vzdělávání a rozvoje vzdělávací soustavy v ČR.

Novým impulzem pro rozvoj dalšího vzdělávání byl vstup ČR do Evropské unie, pro kterou je další vzdělávání významným nástrojem nejen osobnostního a sociálního rozvoje jednotlivce, ale také nástrojem sociální inkluze a nástrojem snižování nezaměstnanosti a zlepšování uplatitelnosti jednotlivce na trhu práce. Významným faktorem v realizaci dalšího vzdělávání se stal proces uznávání výsledků předchozího učení, který je legislativně podpořen zákonem č. 179/2006 Sb. o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání. Zákon také tvoří právní rámec vzniku Národní soustavy kvalifikací, která vzniká v souladu s European Qualifications Framework.

Další vzdělávání je podporováno v rámci OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost, řada projektů se snaží nabízet dospělým obyvatelům ČR nejrůznější vzdělávací aktivity. Přestože zdaleka ne všichni chápou význam dalšího vzdělávání, není jim jasné, proč se mají v dospělém věku dále vzdělávat. Velká část dospělých je se svým současným vzděláním spokojena, domnívá se, že pro svou práci jsou odpovídajícím způsobem kvalifikováni. Platí, že nejmenší chuť vzdělávat se projevují ti nejméně vzdělaní, přitom právě oni by mohli svůj život dalším vzděláváním nejvíce změnit.

Významnou podporou dalšího vzdělávání je zapojení střední odborných škol do jeho poskytování. Střední odborné školy mají pro další vzdělávání - zejména profesní a rekvalifikační – vhodné materiální podmínky i dostatek odborně i pedagogicky připravených pracovníků, v době demografického poklesu středoškolské populace se tato možnost nabízí jako společensky vhodné řešení.

2 Cíl práce a metodika

Cílem práce je ukázat na konkrétním příkladu, jak lze využít projekty financované z prostředků Evropského sociálního fondu a rozpočtu ČR pro podporu výuky v počátečním i dalším odborném vzdělávání.

Projekt cílil na vytvoření e-learningových výukových modulů využitelných v počátečním i dalším vzdělávání. Uvedené moduly jsou příkladem provázanosti počátečního a dalšího vzdělávání.

V práci je charakterizováno celoživotní učení, proces uznávání výsledků předchozího učení a možnosti zapojení školy do dalšího vzdělávání. Pozornost je věnována učení dospělých a problematice distančního vzdělávání. Uvedená problematika tvoří teoretickou část práce, praktická část je zaměřena na realizaci projektu Tvorba vzdělávacího programu Kuchař – číšník a jeho využití v práci střední odborné školy. Jsou uvedeny a popsány kroky, které bylo nutné učinit při přípravě výukových modulů.

3 Pojetí celoživotního vzdělávání

Se souslovím celoživotní vzdělávání či celoživotní učení se většina z nás setkává poměrně často. Požadavek, aby se lidé vzdělávali celý život, není vůbec nový. V průběhu vývoje společnosti se proměňovaly důrazy kladené na učení v dospělém věku, důvody, proč toto učení bylo vyžadováno i motivace jednotlivců, kteří se v dospělém věku vzdělávali či učili. Schopnost adaptace na nové situace a rychlé změny proměňují život nejen jedince ale i celé společnosti. Změny ve společnosti, výrobě, ekonomice vyžadují přizpůsobení se jednatelce, učení je mechanismem potřebné adaptace, jednatelce, který se přizpůsobí, dále ovlivňuje život společnosti, výrobu, technologie... Vzdělání, které jednatelce získá v průběhu svého počátečního vzdělávání, nezajistí v současném světě dostatečnou přípravu na celé období pracovní aktivity tohoto jednatelce. Z důvodů technologických změn, nových metod výroby, měnících se pracovních postupů, nových služeb apod. klesá schopnost v rámci počátečního vzdělávání připravit jednatelce tak, aby vystačil se svoji kvalifikací alespoň po delší časový úsek. Proto také dochází ke změnám v pojetí počátečního vzdělávání – jedním z jeho současných cílů je i příprava žáků na celoživotní učení se.

Termín celoživotní vzdělávání je v současné době stále častěji nahrazován termínem celoživotní učení; celoživotní učení klade důraz na aktivní roli učícího se jedince. Vzdělávání je proces řízený, má stanoveny své cíle, obsahy, metody atd.; učení je vlastnost lidí, součást našeho bytí; učíme se, i když si toho nejsme vědomi, učíme se nejen prospěšné, ale i škodlivé a nebezpečné věci. Učení je součástí lidského života. Z tohoto pohledu pak přesun od vzdělávání k učení znamená i to, že učení je celoživotní – probíhá „od kolébky do hrobu“ (proto LLL lifelong learning) a je přítomno ve všech situacích, které prožíváme (proto LWL lifewide learning).

Celoživotní učení předpokládá prolínání všech forem učení v průběhu celého života a může být považováno za nepřetržitý proces a zejména souvisí s připraveností učit se a nezáleží na formě. Celoživotní učení lze chápat jako jediný propojený celek učení, který umožní opakovaný přechod mezi vzděláváním a zaměstnáním a umožní získání kvalifikace a pro ni potřebných kompetencí různými cestami a kdykoliv během života. Pokud mluvíme o celoživotním učení, nikoliv vzdělávání, zdůrazníme význam i takových učebních aktivit, které nemají organizovaný ráz, tzn. samostatného učení,

učení při práci ap. Podle publikace Strategie celoživotního učení v ČR *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2007, ISBN 978-254-2218-2¹* celoživotní učení klade důraz na rozvoj vzájemných vazeb mezi učním a prací, což znamená především zajištění pružnějších a plynulejších vazeb mezi vzděláváním a zaměstnáním.

Celoživotní učení představuje koncepční změnu pojetí vzdělávání, lze ho členit do dvou základních etap – počáteční a další vzdělávání. Cílem **počátečního vzdělávání** je zajistit vysoce kvalitní základní a všeobecné vzdělávání pro všechny; počáteční vzdělávání buduje základy, které budou dospělého provázet po celý jeho život. Počáteční vzdělávání má zajistit, že se každý žák „naučí učit se“ a že bude mít k učení pozitivní postoj. Zahnuje v sobě základní, střední i terciární vzdělávání.

Počáteční vzdělávání probíhá v mladém věku a může být ukončeno kdykoli po absolvování povinné školní docházky vstupem na trh práce s cílem začít pracovní dráhu.

Další vzdělávání navazuje na stupně počátečního vzdělávání. Důvodem zvyšujícího se významu DV je nutnost získávat nové znalosti a potřeba osvojovat si nové dovednosti v rámci adaptace na transformující se životní podmínky. V teoretické rovině jde však o pojem, který lze jen velmi těžce přesně vymezit. Jedna z možných definicí je uvedena ve Strategii celoživotního učení, kde se píše, že DV je *vzdělávání či učení, které probíhá po dosažení určitého stupně vzdělání, resp. po prvním vstupu vzdělávajícího se na trh práce*

(i zde se však připouští, že se tato definice částečně překrývá s vymezením počátečního vzdělávání). Další možnou definici, jež využívá negativního vymezení DV lze nalézt v § 2 zákona o uznávání výsledků dalšího vzdělávání², kde se *DV rozumí vzdělávací aktivity, které nejsou počátečním vzděláním*. Každý se tedy může účastnit dalšího vzdělávání nejdříve po ukončení počátečního vzdělávání a dále pak v průběhu celého svého dalšího života.

Pozitivní důsledky pro ekonomiku přináší zejména profesně orientované další vzdělávání, které přispívá k vyšší schopnosti inovací, flexibilitami pracovních sil, rychlé adaptaci na nové technologie a technologické postupy, metody práce atd.

¹ Strategie celoživotního učení, Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, Praha 2007, ISBN 978-254-2218-2

² Zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání), ve znění pozdějších předpisů

Celoživotní učení zahrnuje:³

Formální vzdělávání

Neformální vzdělávání

Informální vzdělávání

a) Formální vzdělávání:⁴

Formální vzdělávání je realizováno ve vzdělávacích institucích, zpravidla ve školách. Jeho funkce, cíle, obsahy, organizační formy a způsoby hodnocení jsou vymezeny ve vzdělávacích programech. Součástí formálního vzdělávání jsou různé stupně vzdělávacího systému, které na sebe navazují. Výsledkem formálního vzdělávání je určitý stupeň vzdělání.

b) Neformální vzdělávání:⁵

Neformální vzdělávání je organizované a systematické vzdělávání realizované mimo formální vzdělávací systém, je zaměřeno na získání vědomostí, dovedností a kompetencí, které umožňují zlepšit jeho společenské i pracovní uplatnění. Neformální vzdělávání poskytují zařízení zaměstnavatelů, soukromé vzdělávací instituce a školská zařízení. Nevede k získání stupně vzdělání, ale přesto mohou účastníkovi zlepšit možnosti uplatnění na trhu práce a prohloubit si dosavadní a získat nové znalosti a zkušenosti. Patří sem např. kurzy cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy neposkytující stupeň vzdělání, krátkodobá školení a přednášky.

c) Informální učení:⁶

Informální učení probíhá stále, vně vzdělávání i současně s neformálním učením a formálním vzděláváním, je chápáno jako proces získávání vědomostí, osvojování si dovedností a kompetencí z každodenních zkušeností a činností v práci, v rodině, ve volném čase. Od vzdělávání se liší nesoustavností a příležitostnou povahou.

³ Bočková Věra, Andragogické centrum otevřeného a distančního vzdělávání univerzity Palackého v Olomouci, Olomouc 2002

⁴ GEORGIEV, Ivo. *Celoživotní vzdělávání na středních školách*. Mladá Boleslav, 2009.

⁵ PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

⁶ PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie: škola a edukace str. 247,248*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

Zahrnuje také sebevzdělávání. Na rozdíl od formálního a neformálního vzdělávání je neorganizované, není strukturované do cílů, prostředků a časů.

Celoživotní učení usiluje o propojení výsledků učení, kterých dosáhne jednotlivec v různých formách a druzích učení, v různých etapách svého života, v různých prostředích a životních situacích. Proto je klade důraz na vytváření procesů, které jsou nazývány uznávání výsledků předchozího učení. Předchozí učení zahrnuje výsledky veškerého učení, kterých jednotlivec dosáhl před procesem uznávání.

4 Proces uznávání výsledků předchozího učení

Proces uznávání výsledků předchozího učení je základním mechanismem, který umožňuje ověřit, ohodnotit a uznat (ve smyslu formálně potvrdit) výsledky učení, které jednotlivec získal v různých obdobích a v různých prostředích a situacích. Jedná se o vytvoření podmínek, které ověřování, ohodnocení a uznávání výsledků učení umožňují. Předpokladem uznávání je vnímat všechny výsledky učení jako ekvivalentní, tedy mající stejnou hodnotu přesto, že ne vždy mají shodnou podobu. V procesu uznávání nehraje roli v jakém prostředí a za jakých podmínek si jednotlivec výsledky učení osvojil.

Proces uznávání jednotlivci nejčastěji slouží jako cesta pro získání kvalifikace, v řadě zemí je však také využíván pro vstup do formálního vzdělávání. Na základě prokázaných kompetencí (znalostí a dovedností) je jednotlivci umožněn vstup do vyššího ročníku studia, či mu je uznán určitý počet kreditů.

ČR se začala problematikou uznávání zabývat zhruba v roce 2003. Od roku 2005 je zde připravována Národní soustava kvalifikací (NSK), která tvoří prostředí potřebné pro uznávání výsledků předchozího učení jako cesty vedoucí k získání nové kvalifikace.

Národní soustava kvalifikací je veřejně přístupný registr, který by měl obsahovat kvalifikační a hodnotící standardy všech profesních kvalifikací, které reálně na trhu práce v ČR existují. Na podporu vzniku Národní soustavy kvalifikací a procesu uznávání byl přijat zákon č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání.

Národní soustava kvalifikací přehledně popisuje jednotlivé kvalifikace tak, aby byly srozumitelné pro školy, zaměstnavatele i zájemce o další vzdělávání.

NSK pomůže těm, kteří z nějakého důvodu nedokončili školu a chtěli by si doplnit vzdělání, pomůže i všem těm, kteří sice něco vystudovali, ale poté pracovali v jiných oborech, mají řadu různých znalostí a dovedností, ale nemají o nich žádný doklad.

NSK tvoří:

Úplná profesní kvalifikace znamená způsobilost vykonávat určité povolání, zpravidla je spojená s dosažením příslušného stupně vzdělání.

Profesní kvalifikace znamená způsobilost vykonávat určitou pracovní činnost nebo soubor několika pracovních činností, které dávají možnost pracovního uplatnění a mohou být součástí některé úplné profesní kvalifikace

Ke každé profesní kvalifikaci jsou Národním ústavem odborného vzdělávání ve spolupráci se sociálními partnery a resortními ministerstvy vytvářeny kvalifikační a hodnotící standardy.

Kvalifikační standard je dokument, který vymezuje odborné způsobilosti dané kvalifikace.

Hodnotící standard stanovuje kritéria a postupy pro ověřování požadavků na kvalifikaci.

Pokud má uchazeč zájem získat osvědčení o uznání profesní kvalifikace, osloví autorizovanou osobu, která má udělenou autorizaci pro danou profesní kvalifikaci a přihlásí se na zkoušku. Jsou-li splněny všechny požadavky dané hodnotícím standardem, vydá mu autorizovaná osoba osvědčení o uznání profesní kvalifikace, což je dokument s celostátní platností.

Provedení zkoušky je zpoplatněno, výše úhrady je stanovena tak, aby pokryla náklady spojené s konáním zkoušky.

Cílem NSK je umožnit lidem přezkoušení profesních dovedností, které dosud získali ať už ve formálním či neformálním vzdělávání nebo prostřednictvím informálního učení. Pokud účastník procesu uznávání splní před autorizovanou osobou všechny požadavky kladené hodnotícím standardem, získá celostátně platné osvědčení o profesní kvalifikaci. Pokud získá účastník procesu uznávání všechna v rámci NSK jednoznačně stanovená osvědčení o profesních kvalifikacích, má právo vykonat v souladu se školským zákonem závěrečnou či maturitní zkoušku a získat tak výuční list či maturitní

vysvědčení. Získá tak úplnou profesní kvalifikaci i stanovený stupeň vzdělání. V některých případech získá pouze úplnou profesní kvalifikaci, protože pro určité kvalifikace neexistuje příprava v počátečním vzdělávání.

Autorizovaná osoba

Pro ověřování způsobilostí stanovených jednotlivými standardy NSK je nutné získat tzv. autorizaci. Autorizaci uděluje autorizující orgán příslušného resortu ministerstva na základě předložení dokladů určených zákonem č. 179/2006 Sb.

Vzdělávání dospělých lze chápat z různých pohledů

- jako etapa celoživotního vzdělávání
- jako součást vzdělávací soustavy
- jako proces vzdělávání

5 Zapojení škol do celoživotního učení

Účast škol na realizaci dalšího vzdělávání i uznávání výsledků předchozího učení se postupně zvyšuje. Školy k tomu vedou různé důvody, v současné době se tak například snaží nahradit úbytek svých žáků, ke kterému došlo v důsledku demografického poklesu středoškolské populace.

Školy se tak zapojují do různých projektů, aby prosperovaly i v situaci, kdy se začíná naplno projevovat úbytek počtu žáků a střední školy (zejména odborné) by pak měly zajišťovat celoživotní vzdělávání odborné, ale i zájmové a občanské. Na druhé straně dochází k určité přeprojektovanosti, tím k vyčerpání pedagogů, kteří vše realizují. Je stále ještě mnoho škol, které se s tvorbou vzdělávacích programů pro dospělé ještě nesešlo, a proto zapojení školy do celoživotního vzdělávání má být vnímáno jako významné kritérium pro její hodnocení.

5.1 Školy jako autorizované osoby

Jak již bylo uvedeno výše, musí každý, kdo chce realizovat uznávání podle zákona č. 179/2006 Sb. získat autorizaci pro tuto činnost. Mezi autorizovanými osobami tvoří školy většinu. Pokud se škola rozhodne uznávání věnovat, získává většinou autorizaci pro více profesních kvalifikací. Snaží se vytipovat takové profesní kvalifikace, o jejichž

získání by mohl být zájem ze strany jednotlivců a pro které disponuje potřebným materiálním vybavením.

Přestože v současné době existuje v ČR více jak sto tisíc úspěšných účastníků uznávání (tedy těch, kteří splnili všechny podmínky a získali osvědčení o profesní kvalifikaci), velká část z nich získala osvědčení pro kvalifikace, které nesměřují k oborům počátečního vzdělávání. Je logické, že zájem o získání těchto kvalifikací je vyšší, jednotlivci, kteří v těchto kvalifikacích pracují, totiž dosud často žádný formální certifikát o tom, že svou práci umí, neměli kde a jak získat.

Rozvoj procesu uznávání negativně ovlivňuje skutečnost, že ten, kdo chce certifikát o profesní kvalifikaci získat, musí uhradit zkoušku. Cenu zkoušky stanovuje autorizovaná osoba, které ve většině případů usiluje o pokrytí všech nákladů se zkouškou spojených. Lze ale předpokládat, že např. zaměstnavatel, který je autorizovanou osobou a realizuje pro své zaměstnance uznávání, nebude vyžadovat žádnou či bude vyžadovat pouze minimální úhradu. Náklady na zkoušky pro některé profesní kvalifikace jsou v řádu desetitisíců korun, proto lze jen obtížně očekávat masový zájem o tyto zkoušky.

Určitou výhodou středních odborných škol jako autorizovaných osob je skutečnost, že při splnění stanovených podmínek, lze na škole složit závěrečnou, popř. maturitní zkoušku. Účastník se při této zkoušce pohybuje ve známém prostředí, komunikuje se známými pedagogy, má pocit vyšší jistoty.

5.2 Vzdělávání jako etapa celoživotního učení

Vzdělávání dospělých je definováno jako komplexní soubor institucionálně organizovaných a individuálních vzdělávacích aktivit, které nahrazují, doplňují, inovují nebo jinak obohacují počáteční vzdělání dospělých osob a jež rozvíjejí znalosti a dovednosti, hodnotové postoje, zájmy a jiné osobní a sociální kvality, potřebné pro plnohodnotnou práci i mimopracovní život (Pavlík, 1997, Beneš, 1997)

Celoživotní vzdělávání tvoří 3 etapy

- předškolní vzdělávání
- školní vzdělávání
- vzdělávání dospělých

Vzdělávání dospělých nastupuje po ukončení školního vzdělávání, po vstupu do praktického života. V rámci celoživotního vzdělávání zahrnuje rozsáhlý časový úsek, týká se nejdelšího životního období člověka. Neznamená to, že se lidé musí v dospělosti neustále a především organizovaně vzdělávat. Pokud ale pocítíme kdykoliv ve svém produktivním a postproduktivním věku rozpor mezi svými aktuálními znalostmi a dovednostmi a tím, co by vědět a umět chtěli nebo potřebovali, měli by mít možnost svoje vzdělávací potřeby uspokojit.

V popředí zájmu vzdělávání dospělých je především další profesní vzdělávání zaměřené na zkvalitňování výkonu určitého povolání a tzv. rekvalifikace, kterými jednatelce mění svou dosavadní kvalifikaci. Oba druhy dalšího vzdělávání přispívají ke zvýšení zaměstnatelnosti jedince.

Dospělí lidé pokračují ve vzdělání z různých důvodů, k nejčastějším patří

- profesní růst a společenský prospěch
- společenské kontakty
- vnější očekávání
- poznávací potřeby a zájmy

5.3 Vzdělávání jako součást vzdělávací soustavy

Vzdělávací soustava zahrnuje školský systém a vzdělávání dospělých, tím se rozumí uspořádaná a vnitřně propojená soustava vzdělávacích aktivit a institucí. Ve vzdělávání dospělých jde o nabídku samostatných, vzájemně nepropojených a nekoordinovaných vzdělávacích nabídek.

Vzdělávací příležitosti dospělým poskytují jednak instituce vzdělávání dospělých, které se přímo zabývají touto činností, a v rámci vzdělávací soustavy střední školy a střední odborná učiliště.

5.4 Vzdělávání jako proces

Vzdělávání dospělých zahrnuje všechny vzdělávací aktivity, jichž se účastní dospělí lidé a které mohou být řízeny z vnějšku tj. vzdělatelem, nebo si je dospělý člověk organizuje sám sebevzdělávání, samostatné učení, sebeřízené učení. Pro vzdělávací proces řízený přímo nebo zprostředkovaně se užívají termíny: výuka, výukový proces, vyučovací proces. Výukový proces dospělých se vyznačuje určitými specifiky, celoživotním

vzděláváním se zabývá a teoreticky je upraveno v andragogice. – věda o výchově dospělých.

6 Zvláštnosti vzdělávání v dospělém věku

6.1 Specifické znaky vzdělávání dospělých:

- dospělý jedinec není žákem, ve vzdělávání dospělých používáme termín: vzdělávaný, účastník, studující, posluchač, frekventant;
- dospělý je jedinec, který absolvoval minimálně základní vzdělání, je zralý po stránce sociologické, mentální, citové, somatické a ekonomické;
- vzdělávání dospělých se týká nejdelšího úseku lidského života;
- jsou respektovány požadavky a potřeby jednotlivců;
- týká se profesního a seberealizačního vzdělávání;
- různorodost pracovních a životních zkušeností, ustálený systém hodnot a chování;
- vyučovací proces dospělých respektuje zvláštnosti jejich učení z hlediska cílů, obsahů i prostředků;
- individuální zvláštnosti dané věkem, pohlavím, profesí, dosaženým stupněm vzdělání délkou a druhem praxe, časový odstup od posledního systematického vzdělávání;
- požadavek o profesionalizaci vzdělavatelů dospělých.

6.2 Průběh výuky a zvláštnosti učení u dospělých osob:

Výuka dospělých představuje cílevědomé a soustavné řízení učební aktivity účastníků směřující k dosažení stanovených vzdělávacích cílů.

Cíle výuky dospělých vedou k dosažení změn ve vědomostech, dovednostech, postojích a porozumění určitým okruhům. Obsah vzdělávání dospělých lze chápat jako otevřený, poskytující prostor pro řešení konkrétních neplánovaných problémů, pro zájmy a zkušenosti účastníků v procesu učení.

Ve vyučovacím procesu dospělých osob je třeba respektovat určité požadavky:

- vytyčení konkrétních cílů;
- vhodné členění učební látky a její logické uspořádání;
- motivace učební činnosti účastníků a rozvoj aktivity;

- posilování správných postupů dospělých při učení;
- průběžné poskytování informací o výsledcích učení;
- propojování teorie s praxí a zaměření se na zkušenosti účastníků, využití osvojených poznatků;
- vytváření příznivého pracovního ovzduší;
- využití formativního působení výuky na účastníky.

V průběhu učení dospělých mohou nastat mnohé potíže s učením, učební výkony dospělých mohou být ovlivněny zdravotním stavem, např. slábnutím zraku, sluchu. Změny kvality paměti a myšlení, volnými vlastnostmi, nejistota při prezentaci naučeného, ztráta prestiže. Je třeba si uvědomit i tu skutečnost, že tento proces vždy neprobíhá jako kladně emocionální přijímání nových poznatků a zkušeností. Vzdělávání je často provázeno nelibými pocity a dospělý tak může k těmto novým poznatkům zaujímat obranné reakce.

Aktivní účast ve výuce podporují různě uplatňované metody, dáváme přednost metodám dialogickým před monologickými, problémovým před sdělovacími, samostatným výkonům.

K odstranění tohoto nedostatku přispívají vhodně zvolené výukové metody a posilování správných postupů dospělých při učení.

6.3 Vzdělávací prostředky

Uplatňované prostředky vzdělávání, zvláště metody a formy, ovlivní průběh a výsledky učení se. Začlenění problémových nebo diskusních metod, případových studií, inscenačních metod, brainstormingu, praktických metod a práce na simulátorech. Škála vzdělávacích prostředků je bohatší než ve školském systému. Z těchto metod se uvádí přednášky, kurzy, semináře, konzultace, exkurze popř. stáže, porady, konference, metody otázek a odpovědí, televizní a rozhlasové relace, workshopy, korespondenční studium, distanční studium, e-learning.

Ve vzdělávání dospělých existuje větší prostor pro uplatňování netradičních metod a forem vzdělávání, jako je kooperativní učení, týmová spolupráce, koučing, mentoring, včetně využívání nových informačních technologií.

Současné trendy v oblasti vzdělávání dospělých berou v úvahu význam životního kontextu vzdělávajících se osob, kladou důraz na partnerství ve vztahu vzdělavatel a účastník, zdůrazňují individualizaci a vzdělávání na míru, podporují sebevzdělávací aktivity dospělých a vycházejí z toho, že dospělý člověk přijme zodpovědnost za kvalitu svého učení a vzdělávání.

6.4 Vzdělavatelé dospělých

Vzdělávání dospělých vyžaduje speciálně připravené pracovníky. Do kategorie pracovníků ve vzdělávání dospělých zahrnujeme řídící, výzkumné, metodické, organizační, administrativní, provozní, pomocné a jiné pracovníky, kteří se podílejí na vzdělávání dospělých a svou činností je přímo nebo nepřímo ovlivňují výsledky vzdělávání. Nejdůležitější skupinu těchto pracovníků představují ti, kteří přímo vstupují do bezprostřední interakce s dospělými vzdělávajícími lidmi. Jsou označováni jako vzdělavatelé dospělých – edukátoři. Řadíme k nim učitele působící ve školském vzdělávání dospělých, lektory, školitele, konzultanty, instruktory, trenéry, patrony a v souvislosti s rozvojem nových způsobů vzdělávání – tutorů, kouče, mentory. Příprava vzdělavatelů dospělých směřuje k získání komunikativní, manažerské, didaktické a poradenské kompetence a znalosti.

Formy vzdělávání:

Prezenční studium

- klasický model vyučování, je určen především žákům, studentům či posluchačům, představuje hlavní činnost v systému vzdělávání;
- vlastní proces vyučování probíhá tak, že v určitém čase je pedagog a studenti ve společném prostoru (učebně), kde mezi nimi probíhá proces zaměřený na předávání vzdělávacího obsahu;
- jde o standardní studium v denních nebo večerních hodinách nebo tzv. dálkové či externí studium.

Kombinované studium

- kombinace prezenční a distanční formy studia;
- kombinace klasického prezenčního studia metodou přednášek a seminářů spojeného se samostudiem za pomoci interaktivních učebních pomůcek a elektronické komunikace, vzdělávací instituce soustředí tyto přednášky jednou

do měsíce, v jednom pracovním a jednom víkendovém dni, nebo jen o víkendech, osobní kontakt posluchače s lektorem je doplněn o kontakt elektronický, vhodné pro zaměstnaného posluchače, který je časově vytížen;

Distanční studium

- je založené na sebeřízeném vzdělávání a samostudium, interakce mezi lektorem a vzdělávaným většinou probíhá za pomoci médií, tj. e-mailu, internetu aj.
- studující obdrží studijní materiály speciálně připravené pro samostudium;
- studující má k dispozici svého individuálního pedagoga tzv. tutora;
- vzdělávací instituce sleduje a koordinuje studium, zajišťuje administrativní a logistickou podporu;
- studující si volí vlastní studijní tempo odpovídající jeho možnostem a znalostem.

Volba formy vzdělávání

Dospělý jedinec, který se rozhodne pro zvýšení kvalifikace, se do jisté míry rozhoduje, jakou formu a metodu vzdělávání zvolí. Výběr školy, instituce, studijního programu, oboru, formy studia by mělo splňovat očekávání každého jedince

7 Distanční vzdělávání

7.1 Vysvětlení pojmu

Distanční vzdělávání je chápáno jako multimediální forma řízeného studia, které poskytuje nové vzdělávací příležitosti a podpůrné vzdělávací služby pro samostatně studující dospělé účastníky. Hlavní zodpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání jsou kladeny na studující, kteří jsou odděleni od vyučujících a konzultantů. Komunikace probíhá na základě dostupných dorozumívacích prostředků, pošta, TV, internet. Základ tvoří propracovaný systém studijních materiál, testů a úkolů, motivujících ke svědomitému vzdělávání a schopnost studujících převzít zodpovědnost za průběh vzdělávání.

Národní centrum distančního vzdělávání definuje takto:

Distanční vzdělávání je **multimediální forma řízeného samostatného studia**, které je koordinováno vzdělávací institucí a v němž jsou vyučující resp. konzultanti (tutoři) v průběhu vzdělávání trvale nebo převážně **fyzicky odděleni** od vzdělávaných.

Multimediálnost zde znamená využití všech dostupných a účelných didaktických prvků a technických prostředků, kterými lze prezentovat učivo, komunikovat se studujícími, provádět průběžné hodnocení studijních pokroků a případně také hodnotit závěrečné výsledky studia. Aktuální a efektivní technologickou pomůckou distančního studia je e-Learning.

V odborné literatuře najdeme mnoho různých vymezení a definic distančního vzdělávání

- geografické oddálení učitele od studujícího (Keegan 1986, Holmberg 1981), forma studia kdy pedagog a studující nejsou v přímém fyzickém kontaktu (Dvořáková 1999);
- další definice časové oddálení procesu vyučování a procesu učení se, charakterizuje distanční vzdělávání jako asynchronní (Moore 1973);
- využití moderních informačních a komunikačních technologií (Saaba, Twitchel 1978).

Evropská komise v Memorandu o distančním vzdělávání v Evropském společenství 1991 vymezuje takto:

„Distanční vzdělávání (studium) je definováno jako jakákoliv forma studia, kde student není pod stálým či bezprostředním dohledem učitelů, nicméně využívá plán, vedení a konzultace vzdělávací instituce či jiné podpůrné organizace. Distanční vzdělávání charakterizuje samostudium, a proto je silně závislé na didakticky kvalitním návrhu materiálů, které musí nahradit interaktivitu mezi studentem a vyučujícím, běžnou v prezenční výuce. Samostudium je vždy doplněno podporou tutora a dalším podpůrným servisem, který je v ideálním případě poskytován regionálním studijním centrem a využívá ve stále větší míře moderní komunikační média“ (volně přeloženo MŠMT)

Distanční vzdělávání jako forma multimediálního řízeného studia poskytuje vzdělávací příležitosti a služby pro studující dospělé účastníky. Učící se jedinec je fyzicky vzdálen od učitele a má hlavní odpovědnost za průběh a výsledky vzdělávání. V distanční formě studia se učitel označuje jako „tutor“. Toto označení zdůrazňuje odlišnou úlohu učitele, v překladu domácí nebo soukromý učitel, konzultant. Účastníci tak nestudují zcela samostatně, ale jsou během svého studia v pravidelném kontaktu s tutory. Konzultace s tutory probíhají individuálně, pomocí komunikačního prostředí. Distanční systém

vzdělávání je také doplněn podle potřeby o formu prezenční tzv. tutoriály, semináře, ve kterých si účastníci vzájemně a s učiteli ověřují, do jaké míry zvládli učivo, popř. řeší problémy vzniklé s individualizovanou výukou.

Pro distanční vzdělávání nebo distanční studium používáme zkratku DiV a DiS, malé „i“ má význam, že odlišuje slovo distanční od „dálkové“, neboť metodický rozdíl mezi tradičním dálkovým a distančním studiem je zásadní.

7.2 Historie a vývoj DiV

Historie zasahuje do poloviny minulého století, kdy v Anglii a Francii došlo se vznikem poštovních služeb k postupnému rozvoji korespondenční formy studia, která se rozšířila i do dalších evropských států. Na počátku 20. století a během 1. světové války a po ní jsou zaznamenány stupňující se požadavky na vzdělávání. Rozvoj kinematografie a rozhlasového vysílání přináší první vzdělávací pořady.

Po 2. světové válce nastává rychlý rozvoj korespondenčních kurzů profesního vzdělávání. Do tohoto rozvoje vstupují rozhlasové stanice, televizní vzdělávací pořady, vysílání univerzitních kurzů. Objevují se nové techniky záznamu zvuku i obrazu, telekomunikační technologie.

Distanční vzdělávání v České republice nemá tradici a jeho zavedení do struktury vzdělávání bylo značně složité a pomalé.

První kontakty s institucemi v Evropě zabývající se DiV byly navázány před rokem 1989. V dalším vývoji je opouštěno od dálkového vzdělávání a dochází k rozšíření spolupráce s evropskými institucemi zabývajícími se DiV. V ČR vznikají projekty zaměřené na vznik a podporu DiV. *Kromě několika pokusů v institucích pro vzdělávání dospělých (1. česká korespondenční škola – ukončila svou činnost 1992, švýcarská nadace Transfer – skončila v r. 1993, Německá korespondenční akademie – skončila v r. 1995, Evropská škola korespondenčních kurzů, Akademie Jana Amose Komenského) se tato forma usídlila především na vysokých školách.*⁷

⁷ PALÁN, Zdeněk. *Lidské zdroje. Výkladový slovník*. 1.vyd. Praha: Academia, 2002, 280 s. ISBN 80-200-0950-7.

Vývoj DiV lze rozdělit z hlediska používaného komunikačního média:

- pošta – v počátcích DiV se využívala k distribuci studijních materiálů, nazýváno poštovní DiV nebo korespondenční kurzy, nevýhodou byla nedostatečná zpětná vazba a z toho vyplývající neúspěšnost této formy;
- multimédia – nastupující generace využívá k distribuci studijních materiálů všechna dostupná multimédia – TV, rozhlas, ve 20. století rychle se rozvíjející počítačové technologie;
- internet – nejmladší generace DiV využívá pro distribuci studijních materiálů celosvětovou komunikační síť Internet.

Distanční studium jako moderní vzdělávací metoda využívá všech komunikačních prostředků, kterými je učivo prezentováno.

Formy komunikace:

Standardní formy komunikace:

- poštovní styk;
- telefonní komunikace;
- komunikace faxem.

Nové formy komunikace:

- počítačové interaktivní programy;
- elektronická pošta e-mail, skype, chat;
- internet;
- videokonference;
- diskuzní fórum.

V souvislosti s novými komunikačními formami vstupuje do DiV aplikovaná e-learningová podpora, která využívá specializované softwarové nástroje na síti. Studium na principu e-learningu se uskutečňuje prostřednictvím počítače a internetu, ale i ostatních forem komunikace.

Distanční studium se tak skládá ze dvou vzájemně propojených složek, první je samostudium a druhou průběžná, nejčastěji elektronická komunikace mezi účastníkem a lektorem, tzv. tutorem.

Přesto základním studijním materiálem pro DiV zůstává tištěný text, který je už na první pohled výrazně odlišný od běžného textu v učebnicích používaných při prezenční formě vzdělávání.

Základní pojmy distančního studia:

- tutor;
- tutoriál;
- administrátor;
- lektor;
- manažer kurzu;
- autor textu;
- administrátor;
- studijní modul;
- studijní kurz;
- studijní program;
- letní škola;
- závěrečná zkouška;
- studijní balík;
- zpětná vazba vnitřní a vnější;
- sebehodnocení.

7.3 Vznik studijního programu nebo kurzu pro DiV

Prvním krokem přípravy kurzu distančního vzdělávání je průzkum a zjišťování vzdělávacích potřeb cílové skupiny, tedy eventuálních zájemců o studium. Analyzují se také požadavky zaměstnavatelů, úřadů práce, sociálních partnerů. V distančním vzdělávání stojí studující ve středu pozornosti. Je nutné stanovit:

- charakteristiku cílové skupiny, kvalifikovaný odhad zájemců;
- studijní potřeby – formulace obsahu kurzu, vstupní požadavky;
- sestavení autorského týmu;
- vypracování struktury a obsahové náplně připravovaného kurzu;
- rozdělení učiva na moduly;
- postup přípravy studijních materiálů a pomůcek, studijní balíčky;
- zásady pro hodnocení textů, úpravy textů;

- posouzení vytypovanými uchazeči, vstupní testy;
- přípravu a realizaci pilotáže kurzu;
- odpovědnost za úpravy z hlediska obsahu, struktury učiva, organizačního zajištění kurzu;
- harmonogram přípravy a distribuce studijních materiálů a pomůcek.

Pro současné distanční vzdělávání zůstává jako základní studijní materiál tištěný text, který je už na první pohled výrazně odlišný od běžného textu v učebnicích používaných při prezenční formě vzdělávání.

Struktura studijního textu pro DiV:

- členění textu do kapitol, oddílů, dávkování učiva, kapitoly nebo oddíly méně obsáhlé;
- účinné používání více druhů písma, velikostí, podtrhávání, text v rámečku, kurzíva;
- konkrétní stanovení studijního cíle;
- uvedení klíčových slov, pojmů na začátku oddílu, krátké odstavce, jednoduchá souvětí, bez nejasných formulací;
- grafická úprava – odlehčení textu pomocí obrázků, piktogramů, schémat atd.
- výzvy k zamyšlení, řešení úloh, psaní testů, problémové otázky;
- kladení otázek, vynechávání textu na doplňování a poznámky;
- příklady poznatků z praxe;
- zadání samostatné práce;
- shrnutí učiva;
- přílohy s řešením otázek, testů tzv. klíč;
- doporučení a odkazy na odbornou literaturu.

Cílem správné struktury studijních materiálů pro DiV je plnohodnotné, řízené samostatné studium. Texty zpracovávají zkušení a speciálně školení autoři, zpracované texty jsou před hromadným nasazením ověřeny a odzkoušeny na vzorku budoucích účastníků.

Distanční forma studia se u nás realizuje ve dvou formách:

- jako distanční graduální vysokoškolské studium;
- jako kurzy celoživotního vzdělávání.

Základní principy distančního studia

- individualizace a flexibilita: týká se nabídky studijních možností, kurzů, jejich aktualizace v obsahu a rozsahu učiva;
- samostatnost studia: je umožněno strukturou malých dávek učiva, zpětnou vazbou o porozumění, individuální tempo studia;
- multimediálnost: chápání učiva více smysly, přijímání informací, četnost mediální komunikace, uspořádání učiva;
- podpora studujících: informace o studijních možnostech, motivace studujících ke studiu, odborná pomoc při řešení problémů vyplývajících ze studia, postupné zadávání k samostatným pracím;
- otevřenost: tzv. „otevřené vzdělávání“ přístupné všem, bez rozdílu na vstupní požadavky, v případě nedostatečných vstupních znalostí se uchazeč zařadí do nižšího stupně studia.

7.4 Výhody a nevýhody distančního studia

Distanční vzdělávání je chápáno jako řízené samostatné studium. Propojením samostatného studia se studiem řízeným vzniká distanční vzdělávání. Důraz je kladen na samostatnost a nezávislost studujícího, ten není však samoukem, během studia má pedagogickou podporu tutora, který nenásilně vede studium, řídí a udává tempo. DiV je vhodné pro ty jedince, kteří nemohou navštěvovat prezenční studium na půdě vzdělávací instituce, a to z různých důvodů vzdálenost, nedostatek času, tělesné postižení nebo zdravotní důvody. Ani izolovanost studujícího nepatří ke kladným stránkám DiV. Na rozdíl od prezenční výuky je distanční vzdělávání mnohem náročnější jak pro studující, tak pro realizaci ze strany vzdělávací instituce. Z hlediska obsahu DiV je někdy nutné tuto formu kombinovat s prezenčním studiem, neboť některé oblasti lze těžko distančně studovat. Mezi nevýhody lze také zařadit vyšší finanční nároky na studijní pomůcky.

Kladné stránky samostatného studia z pohodlí domova:

- studium z domova, je šetřen čas na cestování, tento čas je věnován učivu;
- studující si volí tempo, postup učení;
- studující se spoléhá sám na sebe, není rušen jiným studujícím.

Záporné stránky samostatného studia:

- studující se dostatečně nesoustředí, nemá čas ani prostor v domácím prostředí;
- chybí ověření správnosti;
- studující má pomalé tempo, nic ho nehoní;
- je izolovaný, chybí konzultace;
- chybí porovnání výsledků s ostatními studujícími.

Kladné stránky řízeného studia:

- přesně daný čas na studium, přizpůsobení se režimu;
- přímá podpora pedagoga – postup, rytmus, kontrola;
- okamžité řešení nejasností, podpora spolu studujících;
- porovnání výsledků.

Záporné stránky řízeného studia:

- studující dochází do výuky, ztráta času;
- chybí samostatná volba postupu, tempa, obsahu;
- ostych při kladení otázek, ztráta prestiže;
- nestejně tempo spolu studujících.

Přehled kladných a záporných hledisek distančního studia lze při jeho přípravě některé zápory minimalizovat a klady obou metod účelně využít. Přesto jsou uvedené nevýhody pro některé jedince nepřekonatelné a pro ně je tato forma studia zcela nevhodná.

8 E-learning

Vzdělávací proces se v současné době vyznačuje řadou nových pojetí, odlišujících se od tradičních metod vzdělávání obecně známých v minulých desetiletích. Fenomémem přítomnosti a určitě i budoucnosti je distanční forma vzdělávání. Distanční forma vznikla na základě měnících se potřeb a požadavků studujících v návaznosti na potřeby a požadavky společnosti. Rostoucí důležitost a rozsáhlé možnosti využití informačních a komunikačních technologií (ITC) ve spojení s internetem dostávají distanční formu studia do nové fáze svého vývoje. Moderní formou vzdělávání 21. století je e-learning.

E-learning je jedna z posledních forem distančního vzdělávání využívající především informační a komunikační technologie k tvorbě kurzů, distribuci studijního obsahu, komunikaci mezi studenty a pedagogy a k řízení studia. Samotné slovo e-learning lze

přeložit jako "elektronické vzdělávání, učení". E- learning není forma pouze distančního vzdělávání, ale bývá často doplňkem i prezenčního studia.

Nemůžeme ale spoléhat pouze na e- learning, proto je dobré ho prostřídat také přímo výukou, v přítomnosti učitele. Pak se z e-learningu stává „blended learning“ smíšené vyučování. V současné době je také nutné rychle měnit obsah kurzů a používat prostředí, která umožňují okamžité změny – zde se dostáváme k nejmodernější formě e-learningu „rapid learning“. Velmi důležitý je multimediální charakter studijních materiálů z důvodu vnímání a získávání informací člověkem.

Člověk získává přibližně:

- 80% informací zrakem;
- 12% informací sluchem;
- 5% informací hmatem;
- 3% informací ostatními smysly (čich, chuť).

8.1 Formy e-learningu

Off-line výuka je výuka, při které není potřeba připojení do sítě Internet. Studijní texty a materiály jsou distribuovány na paměťových médiích - CD, DVD, flash disk aj., tato forma

e-learningu je v dnešní době nízkých nákladů na připojení k Internetu na ústupu.

On-line výuka je výuka při které je nutné mít počítač připojen do celosvětové sítě Internet. Studijní texty jsou distribuovány právě prostřednictvím připojené sítě. Online výuka existuje ve dvou podobách a to **synchronní a asynchronní výuka**.

- **Synchronní verze** online e-learningu vyžaduje neustálé připojení k síti a umožňuje, aby studující byl v daný okamžik propojen s tutorem (učitelem) a se svými studijními kolegy. Umožňuje tedy reálné propojení mezi pedagogem a studujícími v čase (nikoliv v prostoru). Z tohoto pohledu neumožňuje do jisté míry online studium, využití jedné z nejdůležitějších kvalit distančního studia, a to nezávislosti v čase. Naopak je velkou výhodou, že i přes velkou prostorovou vzdálenost mohou spolu účastníci výuky volně komunikovat pomocí chatu, virtuálního telefonu, videokonferenčního servisu, nebo nejnověji např. softwarem whiteboard, messengerem ICQ apod.

- **Asynchronní verze** e-learningu je méně náročná, protože nevyžaduje trvalé připojení k počítačové síti. Komunikace mezi studujícími a tutorem probíhá prostřednictvím elektronické pošty, diskusních fór apod.

8.2 Výhody a nevýhody e-learningu

Výhody e- learningu:

- student studuje v čase, který mu vyhovuje – studijní materiály jsou uloženy na internetu, kde jsou k dispozici 24 hodin denně, sedm dní v týdnu;
- student nemusí dojíždět do školy a může studovat téměř na libovolném místě - v práci, doma, ve školícím centru, když studující může a chce studovat;
- studium je možné absolvovat i při zaměstnání;
- není potřeba rozsáhlých budov a jejich vybavení;
- vyučující mohou být z různých zemí, škola může najmout odborníky i ze vzdálených lokalit;
- výuka probíhá v atraktivním a moderním výukovém prostředí, které zvyšuje motivaci studentů;
- studující postupuje svým vlastním tempem a nemusí mít ostych před vyučujícím a ostatními studenty;
- ve výukových materiálech lze využívat různá média;
- výukové materiály lze celkem snadno aktualizovat, tím odpadají náklady na tisk a aktualizace materiálů je rychlejší;
- tutor může sledovat výukový proces a zajišťovat zpětnou vazbu studentům;
- počet současně studujících omezuji jen technické možnosti internetu;
- středem vzdělávání se stává student;
- úspornost ve výdajích - odpadají určité náklady na distribuci a tisk materiálů, dopravu, ubytování a stravování studentů, náhrada ušlého zisku atd.

Nevýhody e-learningu:

- studenti musí být motivováni, aby studium zvládli;
- limitování v oblasti zvuku, videa, grafiky někdy způsobuje dlouhé čekání při spojení a stahování dat;
- přes možnosti tzv. video konference je potlačena přímá mezilidská komunikace;
- velké počáteční náklady při zavádění e-learning – technologie, kvalifikovaný personál;
- některá témata jsou nevhodná pro e-learning např. hra na hudební nástroje aj.
- nevhodné pro některé studenty – především starší lidé odmítají tuto formu studia z důvodu neznalosti a neochoty práce s počítačem, e-learning je vhodný pro studenty s pohybovým postižením, nevhodný však pro studenty s poruchami zraku, sluchu;
- náročná tvorba studijních materiálů – tvorba multimediálních materiálů je časově náročný úkol pro celé skupiny odborníků, nejčastěji se multimediální studijní materiály tvoří prostřednictvím webových technologií, nebo pomocí speciálního programového vybavení, například Flash, DrawSWF, Captivate, CamStudio aj.

8.3 Tutor a jeho role v e-learningovém vzdělávání

Pojem tutor se užívá jako označení vzdělavatele v e-learningu. Tutor je spolupracovník studujícího. Může, ale nemusí být autorem kurzu. Napomáhá při studijních obtížích, průběžně vyhodnocuje práce, ale nevyučuje.

Tutor plní v e-learningu 4 základní role:

- roli řídicí;
- roli pedagogickou;
- roli sociální;
- roli technickou.

Desatero Tutora

Tutor by měl plnit tyto úkoly:

1. seznámit studující s obsahem kurzu;
2. vysvětlit celý systém distančního vzdělávání a jeho organizaci;
3. informovat studující o způsobu zakončení studia a předání osvědčení (certifikátů);
4. nepřednášet, ale provádět studující studiem;
5. motivovat a aktivizovat studující;
6. pomáhat při překonávání studijních problémů;
7. podněcovat diskuzi;
8. udržovat kontakt se studujícím, zabránit pocitu izolovanosti;
9. poskytovat konzultace;
10. vyhodnotit kurz a zpracovat zpětné vazby od studujících.

9 Vzdělávací program Kuchař-Číšník

9.1 Projekt Tvorba vzdělávacího programu Kuchař - Číšník

V lednu 2013 se Střední škola služeb a řemesel Stochov zapojila do projektu Tvorba vzdělávacího programu Kuchař-Číšník. Projekt byl realizován z prostředků ESF a státního rozpočtu ČR, poskytovatelem dotace byl Krajský úřad středočeského kraje. Partnerem projektu bylo Občanské sdružení „SCITUS“ z Liberce.

Cíle projektu bylo vytvořit moduly pro účastníky dalšího vzdělávání pro pět profesních kvalifikací v oblasti gastronomie:

65-001-H	Příprava teplých pokrmů
65-002-H	Příprava pokrmů studené kuchyně
65-004-H	Příprava minutek
65-007-H	Jednoduchá obsluha hostů
65-008-H	Složitá obsluha hostů

Součástí zadání bylo koncipovat moduly tak, aby byly využitelné i pro žáky v počátečním vzdělávání.

Před podáním projektu provedl projektový partner průzkum nabídky a poptávky po dalším vzdělávání. Na základě realizované analýzy bylo zjištěno, že sedmou nejžádanější kvalifikací ve Středočeském kraji jsou kuchařské a číšnické; nabídka tohoto vzdělávání však není dostačující. Nabídku a poptávku dalšího vzdělávání partner zjišťoval u podnikatelských veřejných subjektů a u okresních úřadů práce ve Středočeském kraji. Prostřednictvím telefonického dotazování u 100 různých společností se sídlem v okresech Kladno, Mělník, Rakovník byla zjišťována nabídka volných pracovních míst a zájem o další vzdělávání zaměstnanců.

73 % oslovených společností na dotazy reagovalo. Získané výsledky partner konfrontoval se statistikami na okresních úřadech práce – nezaměstnanost, evidence volných pracovních míst, zájem o jednotlivé rekvalifikační kurzy. Získaný stav poptávky byl porovnán s nabídkou dalšího vzdělávání s výsledkem 70% poptávka a 30% nabídka dalšího vzdělávání, tj. četnost vzdělávacích institucí.

Výsledné informace se poté segmentovaly dle různých kritérií např. dle studijních oborů na SŠ, dle oborů z NSK. Dle dalšího zjišťování byla uvedena jako výhoda autorizace školy pro realizaci zkoušek profesních kvalifikací podle zákona 179/2006 Sb.

Na základě výše uvedených výsledků bylo vybráno obsahové zaměření budoucího projektu a zpracována projektová žádost.

Zpracování uvedených modulů pro rekvalifikační programy, které mají připravit účastníky na úspěšné složení zkoušek pro získání profesních kvalifikací, je pro školu výhodné nejen proto, že o uvedené kvalifikace je ze strany potenciálních účastníků zájem, ale i proto, že z uvedených pěti profesních kvalifikací lze složit dvě úplné profesní kvalifikace, vykonat závěrečnou zkoušku a získat výuční list:

65-99-H/02 Číšník, servírka

- pro získání úplné profesní kvalifikace Číšník/servírka je třeba předložit osvědčení o získání profesní kvalifikace 65-008-H Složitá obsluha hostů

65-99-H/01 Kuchař

- pro získání úplné profesní kvalifikace Kuchař je třeba předložit osvědčení o získání profesních kvalifikací:
 - ❖ 65-001-H Příprava teplých pokrmů

- ❖ 65-002-H Příprava pokrmů studené kuchyně
- ❖ 65-004-H Příprava minutek

Kvalifikační a hodnoticí standardy Národní soustavy kvalifikací vymezují způsobilost, kterými má disponovat nositel uvedené kvalifikace a způsoby a kritéria pro ověřování těchto způsobilostí. Pro práci tzv. autorizovaných osob, které realizují zkoušky podle zákona 179/2006 Sb. ani pro lektory programů připravených podle standardů NSK neexistují žádné metodické materiály, žádná doporučení.

Jedinou požadovanou přípravou autorizovaných osob na výkon poměrně obtížné činnosti ověřování a uznávání výsledků předchozího učení je dvanáctihodinové vzdělávání, jehož obsahem má být:

- praktická aplikace části první, hlavy III a IV zákona č. 179/2006 Sb., o ověřování a uznávání výsledků dalšího vzdělávání a o změně některých zákonů (zákon o uznávání výsledků dalšího vzdělávání);
- příprava zaměřená na vzdělávání a hodnocení dospělých s důrazem na psychologické aspekty zkoušení dospělých.

Není jasné, kdo má takové vzdělávání poskytovat; pouze se uvádí, že toto vzdělávání není povinné pro kvalifikované pedagogické pracovníky škol a ty jednotlivce, kteří mají praxi v oblasti vzdělávání dospělých (není uveden rozsah praxe).

Je pravda, že metodické materiály pro výuku v oblasti dalšího vzdělávání nejsou rozšířené, přesto se domnívám, že pro zcela novou oblast by metodická podpora měla být zajištěna.

Projekt byl koncipován do následujících klíčových aktivit:

- Příprava lektorů pro realizaci a tvorbu metodik;
- Tvorba metodiky pro lektory a účastníky k pěti vzdělávacím modulům;
- Pilotní ověření vytvořených vzdělávacích modulů, příprava účastníků na zkoušku;
- Evaluace vytvořených vzdělávacích modulů a metodik.

Cílové skupiny projektu:

- lektoři:

Lektory jsou vybraní pracovníci z řad pedagogických pracovníků školy. Jejich motivací k zapojení do projektu je příležitost zvýšit a rozšířit vlastní profesní kompetence v souvislosti s prací s cílovou skupinou dalšího vzdělávání a také finanční odměna při vykonávání lektorské činnosti.

- účastníci dalšího vzdělávání

Zapojení účastníků dalšího vzdělávání do projektu předpokládá jejich zájem prohloubit, inovovat, rozšířit, popř. vůbec získat kompetence potřebné pro výkon výše uvedených profesních kvalifikací. Lze předpokládat, že se bude jednat o dospělé jednotlivce, kteří se na trhu práce pohybují v oblasti kuchařských a číšnických prací. Projekt proto předpokládal, že budou osloveni živnostníci, zaměstnanci společností a institucí v daném odvětví; jejich oslovení bylo realizováno prostřednictvím publicity, telefonického dotazování a poptávání ve společnostech a institucích ze Středočeského kraje s činnostmi v oblasti kuchařských a číšnických prací. Potencionální účastníci potom byli na základě vstupní diagnostiky (rozhovor a písemný test) zařazeni do jednotlivých modulů. Předpokladem bylo, že tito jednotlivci budou k účasti na vzdělávání motivováni možností prohloubení svých znalostí a dovedností, zvýšení kvalifikace, získání celostátně platné osvědčení i možností nového a lepšího uplatnění na trhu práce či posílení své pozice ve stávajícím zaměstnání.

- pracovníci vzdělávacích institucí

Očekávalo se jejich zapojení do přípravy a realizace závěrečného semináře, který umožnil výměnu zkušeností a dalšími pracovníky v oblasti dalšího vzdělávání a možnost navázání nových kontaktů a spolupráce se vzdělávacími institucemi.

V projektu byly pro přípravu a realizaci modulů vytvořeny tyto projektové role:

Specialista na praktickou výuku

Tento pracovník projektu se zaměřuje na kvalitativní a odbornou stránku praktické části projektových výstupů. Podílí se zejména na:

- tvorbě vzdělávacích modulů praktické části;
- tvorbě metodik praktické výuky pro lektory;
- přípravě vzdělávacích kurzů pro lektory;

- konzultaci výběru a zařazení účastníků vzdělávacích modulů;
- přípravě a vyhodnocení zpětné vazby pro lektory při realizaci jednotlivých vzdělávacích modulů praktické části;
- evaluaci vzdělávacích modulů praktické části;
- evaluaci metodik pro lektory praktické části;
- aktivní účast na závěrečném semináři.

Lektor praktické výuky

Lektoři se v projektu zapojili do realizace následujících činností:

- příprava lektorů pro realizaci a tvorbu metodik:
 - lektori se stali účastníky vzdělávacích kurzů k vytvořeným vzdělávacím modulům, kurzy zahrnují přípravu a vzdělávání lektorů ve specifikách oblasti dalšího vzdělávání;
- pilotní ověření vytvořených vzdělávacích modulů, příprava účastníků na zkoušku:
 - realizace vzdělávacích modulů v rozsahu 35 hodin 5 x 7 hodin, z toho 14 hodin teoretická výuka, 21 hodin praktická výuka;
- lektori se dále podíleli na:
 - zařazení a výběru účastníků do projektu
 - nastavení evaluačních hodnotících metod
 - evaluaci potencionálních účastníků

Specialista na teoretickou výuku projektu

Tento pracovník se podílel podobně jako specialista na praktickou výuku zejména na:

- tvorbě vzdělávacích modulů teoretické části a e-learningové formě teoretické části;
- tvorbě metodik pro lektory teoretické části;
- tvorbě metodik pro lektory – vstupní testy, způsob zařazování účastníků do jednotlivých modulů;
- přípravě vzdělávacích kurzů pro lektory;
- konzultaci výběru a zařazení účastníků do projektu;
- zpětné vazbě pro lektory při realizaci jednotlivých vzdělávacích modulů teoretické části;

- evaluaci vzdělávacích modulů praktické části;
- evaluaci metodik pro lektory praktické části;
- aktivní účast na závěrečném semináři.

Projekt byl tedy zaměřen na tvorbu materiálů jak pro účastníky dalšího vzdělávání, tak pro lektory.

V projektu jsem pracovala na pozici specialista na praktickou výuku modulu

65-008-H Složitá obsluha hostů

65-002-H Příprava pokrmů studené kuchyně

a dále jako lektor praktické výuky modulu

65-007-H Jednoduchá obsluha hostů

9.2 Vlastní tvorba modulů

Před zahájením práce na modulech se všichni budoucí autoři modulů účastnili vzdělávacích seminářů, na kterých se seznámili s tím, jak je vhodné e-learningové texty koncipovat a jaké jsou konkrétní požadavky na tyto texty v uvedeném projektu.

Vzdělávací moduly byly vytvořeny na analýzy učiva a výstupů obsažených ve Školním vzdělávacím programu (65-51-H/01) a analýzy požadavků obsažených v hodnoticích standardech profesních kvalifikací skládajících úplnou profesní kvalifikaci Kuchař (65-99-H/01) a úplnou profesní kvalifikaci Číšník, servírka (65-99-H/02); získání uvedených úplných profesních kvalifikací je předpokladem pro vykonání závěrečné zkoušky a získání výučního listu pro obor Kuchař, číšník (65-51-H/01). Do analýz byly zahrnuty i požadavky hodnoticího standardu profesní kvalifikace Jednoduchá obsluha (65-007-H); tato kvalifikace neskládá žádnou úplnou profesní kvalifikaci, je však dobře využitelná při rekvalifikacích.

Vytvořit takovou analýzu bylo poměrně obtížné – oba dokumenty ŠVP standardy NSK jsou formulovány v odlišné konkretizaci a užívají proto různého jazyka. Analýza musela proběhnout až na úrovni tematických celků, popř. osnovných hesel a kritérií pro ověřování uvedených v hodnoticích standardech.

Současně bylo vhodné provést analýzu uvedených hodnoticích standardů (na úrovni

kritérií pro ověřování) a vytipovat kompetence, které jsou shodné v různých standardech (jedna kompetence je obsažena ve více standardech). Novela zákona č. 179 z roku 2012 totiž v § 18, odst. 6 uvádí „Je-li uchazečem osoba, která předložením platného osvědčení o získání profesní kvalifikace nebo dokladu o získání úplné profesní kvalifikace prokáže získání některé odborné způsobilosti shodující se co do rozsahu a obsahu s odbornou způsobilostí ověřovanou zkouškou, zkoušející pro účely zkoušky uzná již dříve ověřenou odbornou způsobilost uchazeče. Při konání zkoušky uchazeče osvobodí od plnění těch zkušebních požadavků, jimiž by tato odborná způsobilost byla opětovně ověřována, pokud toto osvobození nenaruší řádné ověření ostatních požadavků stanovených hodnotícím standardem, které má uchazeč při zkoušce splnit.“ Toto ustanovení zatím není v praxi realizováno, chybí prováděcí předpis, při tvorbě modulů, které mají být využívány určitě několik let, je však důležité uvažovat o věcech s delší perspektivou.

Příklad analýzy kompetencí:

Kvalifikační standard profesní kvalifikace Složitá obsluha (65-008-H) uvádí tyto kompetence:

- vyúčtovat tržby,
- uvést hosty, poskytnout pomoc při výběru z jídelního lístku,
- vyřizovat objednávky hostů,
- sestavit jídelní lístek a sled pokrmů,
- inkasovat platby od hostů,
- připravit a podávat nápoje,
- ošetřovat a skladovat nápoje,
- nakládat s inventářem,
- skladovat potravinářské suroviny,
- rozlišit základní způsoby obsluhy a akce,
- připravit a vyzdobit tabuli a prostor,
- podávat pokrmy a nápoje jednoduchou obsluhou,
- obsluhovat zařízení v odbytovém středisku,
- obsluhovat výčepní zařízení,
- podávat pokrmy a nápoje složitou obsluhou,

- vyrobit míchané nápoje,
- zajistit bezpečnost hostů, BOZP, PO,
- organizovat práci v provozu a při gastronomických akcích
- provádět hygienicko-sanitační činnosti v potravinářských provozech a dodržovat hygienické předpisy.

Kvalifikační standard profesní kvalifikace Jednoduchá obsluha (65-007-H) uvádí následující kompetence:

- vyúčtovat tržby,
- uvést hosty, poskytnout pomoc při výběru jídelního lístku,
- vyřídit objednávky hostů,
- sestavit jídelní lístek a sled pokrmů,
- inkasovat platby od hostů,
- připravit teplé nápoje,
- ošetřovat a skladovat nápoje,
- nakládat s inventářem,
- skladovat potravinářské suroviny,
- podávat pokrmy a nápoje jednoduchou obsluhou,
- podávat pokrmy a nápoje hostům při bufetovém uspořádání,
- obsluhovat zařízení v odbytovém středisku,
- obsluhovat výčepní zařízení,
- organizovat práci v provozu a při gastronomických akcích,
- provádět hygienicko-sanitační činnosti v potravinářských provozech, dodržovat bezpečnostní předpisy a zásady bezpečnosti potravin.

Jako shodné v obou kvalifikačních standardech se jeví kompetence:

- vyúčtovat tržby,
- uvést hosty, poskytnout pomoc při výběru z jídelního lístku,
- vyřizovat objednávky hostů,
- sestavit jídelní lístek a sled pokrmů,
- inkasovat platby od hostů,
- ošetřovat a skladovat nápoje,
- nakládat s inventářem,

- skladovat potravinářské suroviny,
- podávat pokrmy a nápoje jednoduchou obsluhou,
- obsluhovat zařízení v obytném středisku,
- obsluhovat výčepní zařízení,
- organizovat práci v provozu a při gastronomických akcích
- provádět hygienicko-sanitační činnosti v potravinářských provozech a dodržovat hygienické předpisy.

Přehled kompetencí, které nejsou obsažené v obou uvedených kvalifikačních standardech

Složité obsluha (65-008-H)

- rozlišit základní způsoby obsluhy a akce,
- připravit a vyzdobit tabuli a prostor,
- podávat pokrmy a nápoje složitou obsluhou,
- vyrobit míchané nápoje,
- zajistit bezpečnost hostů, BOZP, PO,

Jednoduchá obsluha (65-007-H)

- podávat pokrmy a nápoje hostům při bufetovém uspořádání

Kompetence „připravit a podávat nápoje“, která je součástí kvalifikačního standardu 65-008-H je pro potřeby kvalifikačního standardu 65-007-H redukována na „připravit teplé nápoje“.

To, zda si shodně formulované kompetence vzájemně skutečně odpovídají, lze zodpovědně vyhodnotit až po prozkoumání kritérií pro jejich hodnocení a způsobů ověřování. Tyto kategorie jsou obsažené v hodnoticích standardech jednotlivých profesních kvalifikací.

Vyúčtování tržeb

Složité obsluha (65-008-H)

Využívat zúčtovací techniku PX + ústní ověření

Vyúčtovat bezchybně tržby PX

Jednoduchá obsluha (65-007-H)

Využívat zúčtovací techniku PX

Vyúčtovat bezchybně tržby PX

Odlišnost v těchto kompetencích je minimální, týká se pouze způsobu ověřování při využívání zúčtovací techniky. Kompetence tedy nejsou totožné, ale možné pro výuku, která směřuje k jejich osvojení vytvořit shodný výukový materiál (např. e-learning), odlišnost výuky bude v důrazu při procvičování.

Vyřizování objednávek hostů

Složitá obsluha (65-008-H)

Přijmout a evidovat objednávku hosta – přesně a rychle PX

Předat objednávku úseku výroby PX

Převzít objednané pokrmy a nápoje ve správném množství a kvalitě PX

Jednoduchá obsluha (65-007-H)

Přijmout a vyřídit objednávku hosta – přesně a rychle PX + písemný záznam

Předat objednávku úseku výroby PX

Převzít objednané pokrmy a nápoje PX

Při porovnání této kompetence nacházíme více rozdílů:

- Přijmout a evidovat/vyřídit objednávku hosta
 - ✓ Odlišnost způsobu ověřování PX x PX + písemný záznam
- Převzít objednané pokrmy a nápoje + ve správném množství a kvalitě - pouze pro Složitou obsluhu

Pro účel výuky můžeme uvedené kompetence považovat za shodné, pro účely ověřování shodnými nejsou. Lze tedy pro obě kompetence připravit jeden výukový materiál, odlišnosti je možné zohlednit až při vlastní výuce.

Otázkou je, zda jsou formulační odlišnosti záměrem tvůrců či projevem jejich nedomyšlenosti či nekonceptnosti při tvorbě kvalifikačních a hodnoticích standardů.

Na uvedeném příkladu jsem chtěla demonstrovat postup analýzy požadavků vyplývajících z kvalifikačních a hodnoticích standardů NSK a ze ŠVP. Pro všechny kompetence a výstupy ŠVP bylo postupováno obdobně.

Dále byla zpracována charakteristika cílové skupiny, které jsou moduly primárně určeny; touto cílovou skupinou jsou dospělí vzdělávající se, kteří chtějí vykonat

zkoušku podle zákona č. 179/2006 Sb. a získat osvědčení o profesní kvalifikaci. Současně bylo nutné přihlídnout k požadavku využívat připravovaný materiál i pro výuku žáků v počátečním vzdělávání.

Následovala vlastní tvorba e-learningových výukových materiálů, a to za úzké spolupráce a podpory lektorů partnera projektu. Postupně připravované texty modulů byly také předmětem pravidelných konzultací s kolegy vyučujícími.

Součástí projektu bylo také praktické ověření připravených modulů, které mělo být ukončeno zkouškou před autorizovanou osobou.

9.3 Práce s vytvořeným modulem

V rámci projektu jsem realizovala výuku modulu Jednoduchá obsluha hostů, které se účastnilo celkem 13 účastníků. Výuka probíhala v odborných učebnách školy, ve školní jídelně a cvičné učebně stolničení ve dnech 5. až 7. února, vždy od 12 do 19 hodin.

Jednotlivé odborné způsobilosti byly zařazeny do tří dnů praktické výuky (celkem 21 výukových hodin) podle náročnosti, jejich vzájemných vazeb s dodržением zásady postupu od jednoduššího ke složitějšímu. Cílem bylo připravit účastníky na úspěšné složení zkoušky pro získání profesní kvalifikace Jednoduchá obsluha hostů; účastníci si tedy měli osvojit všechny kompetence uvedené ve kvalifikačním standardu této profesní kvalifikace.

S dostatečným časovým předstihem před konáním výuky každého modulu obdrželi účastníci e-learningové materiály – vstup do e-learningového systému. Z hlediska formy e-learningu byla výuka on line v asynchronní verzi. V rámci pilotování modulu měli účastníci možnost zvolit pro teoretickou část prezenční výuku (2 x 7 hodin) nebo formu e-learningového studia. Zaměstnaní účastníci volili ve většině případů formu e-learningu, kdy čas na studium si určili sami. Jejich úkolem bylo materiály prostudovat, osvojit si požadované znalosti a po nastudování obsahu metodiky vypracovat písemný test. Vyhodnocení testu obdrželi účastníci následovně, zvládnutí testu bylo podmínkou k vykonání zkoušky profesní kvalifikace. Z hlediska podpory zájmu o získání osvědčení se účastníci samostudiu věnovali velmi zodpovědně. Zpracované moduly v e-learningové aplikaci chce naše škola využívat jako studijní materiál pro uchazeče k vykonání zkoušek profesních kvalifikací. Tehdy budou mít uchazeči přiděleného tutora, který je bude provázet při studiu jednotlivého modulu. Současní účastníci

v praktické výuce pracovali také s vlastními vypracovanými úkoly z e-learningu. Čas ušetřený na přípravě a vypracování zadání jsme mohli využít ke kontrole a konzultování zadané problematiky. Já jako vyučující praktické části programu jsem přesně věděla, s čím se účastníci měli seznámit, na které učivo mohu navázat. V průběhu své výuky jsem kladla otázky, kterými jsem k učivu obsaženému v e-learningových materiálech odkazovala, vedla jsem je k tomu, aby se – podle potřeby – k materiálům vrátili, vše znovu prostudovali apod. Studijní text, který měl účastníkům nahradit výklad, bude v rámci klíčové aktivity evaluace vytvořených metodik ještě doplněn o opravy a úpravy. Korekce budou provádět specialisté pro teoretickou a praktickou výuku na základě hodnotících dotazníků pro účastníky a lektory. Lektori se tak mohli vyjádřit ke zpracování metodik pro lektory tj. obsahové naplnění kurzu, se kterými pracovali a organizační stránky jednotlivých kurzů tj. struktura, časový harmonogram.

Níže uvedené hodinové rozvržení bylo orientační, podle aktuální potřeby bylo zařazeno procvičování, opakování a doplnění znalostí jiného tematického celku.

1. Výukový den

Seznámení s BOZP a PO, seznámení s pracovištěm 1 hodina

Hygienické a bezpečnostní požadavky na účastníky kurzu:

- platný zdravotní průkaz pro práci v potravinářství;
- pracovní oblečení pro práci v obsluze – černé kalhoty pro muže i ženy, bílé košile, halenky, černá obuv uzavřená, ne vysoké podpatky, účastníkům byly zapůjčeny čišnické zástěry, plátěné ubrousky tzv. příručníky.

Bezpečnost práce je povinnou součástí každé rekvalifikace; v našem případě je požadavek na seznámení s BOZP, PO a pracovištěm uveden v části standardu Pokyny k realizaci zkoušky. Účastníci byli seznámeni s hygienickými požadavky na práci v potravinářských provozech, úvodní školení jsem aplikovala na pracovní činnosti spojené s odbytovým střediskem a profesí číšník – servírka. Velmi důležité bylo seznámení s pracovištěm, ukázka pracovních prostor, umístění potřebného vybavení k výuce a nácviku praktických činností.

Nakládání s inventářem

2 hodiny

Seznámení s inventářem na úseku obsluhy, rozdělení inventáře podle použití a materiálu. Ukázky, názvy, zařazení inventáře, návaznost na druh stravovacího zařízení např. pivnice – druh stolového a sedacího zařízení, inventář na podávání nápojů – sklenice na pivo – pивní džbán, pивní pohár, pивní štuc; vinárna – zařízení stolů a židlí, inventář na servis vína – bílé, růžové, červené, šumivé víno, pomocný inventář – tubus, chladič na víno, dekantační karafa.

Při praktickém nácviku jsem účastníkům předváděla různé pracovní úkony, především jsem se zaměřila na nakládání s inventářem, význam pro profesní vystupování obsluhujících, zařadila jsem různé příklady z praxe.

Praktický nácvik přípravy restauračního stolu k podávání snídaní, obědů, večeří:

- prostírání ubrusů, manipulace s ubrusy velkých rozměrů – banketní, překládání ubrusů zásady a pravidla, ozdobné skládání plátěných ubrousků,
- příprava potřebného inventáře, pravidla a zásady leštění inventáře, ukládání inventáře, efektivní a profesionální používání příručníku,
- různé způsoby zakládání inventáře tzv. pevné, přenosné, slavnostní.

Uvedení hostů, poskytnutí pomoci při výběru z jídelního lístku

1 hodina

Účastníci procvičovali uvedení a přijetí hostů, předložení jídelního lístku, poskytnutí pomoci při výběru. K procvičení jsem zařadila inscenační metodu, účastníci si vyzkoušeli vystupování, jednání, komunikaci jako číšník nebo host. Lektor zdůrazní správný způsob vyjadřování – jazyková správnost, jak číšník působí na hosty – způsob chůze, držení těla, postoj při práci aj. Zařazení příkladů z praxe vede k diskusi a účastníky aktivuje.

Sestavení jídelního lístku a sledu pokrmů

1 hodina

Zařadila jsem práci s odbornou literaturou, s její pomocí účastníci písemně sestavili nabídku pokrmů v různých střediscích, skupinová práce opět vyvolala diskusi mezi účastníky, předávání vlastních zkušeností, sdělování argumentů. Každá skupina představila svoji nabídku a odůvodnila skladbu pokrmů. Ve výkladové části jsem se zaměřila na sezónnost, regionální kuchyni a význam jídelního lístku - prodejní nástroj každé restaurace. Touto činností si účastníci osvojili gastronomická pravidla

na konkrétních příkladech. Odborná terminologie – menu, druhy menu, pořadí pokrmů a nápojů v menu, aperitiv, digestiv, kuvér.

Výuku jsem doplnila praktickou ukázkou jídelních lístků z běžných restaurací, ukázky různých skladeb menu. Účastníci vyhledávali nedostatky, prováděli hodnocení – provedení JL, grafická úprava, materiál, druh a velikost písma, atraktivnost, správnost odborná aj., touto činností probíhalo krátké opakování a procvičení dosažených znalostí.

Skladování potravinářských surovin

1 hodina

Teoretické znalosti účastníci aplikovali při prohlídce skladů – suchý sklad, sklad zeleniny a brambor, mrazicí box, chladicí sklady – chladicí zařízení. Při prohlídce účastníci jednotlivé sklady popisovali – zásady správného skladování. Účastníci vyplnili příjemky a výdejky potravin, někteří frekventanti využívali svých zkušeností z osobní praxe.

Podávání pokrmů a nápojů jednoduchou obsluhou

1 hodina

Provedla jsem instruktáž praktických činností, kterou účastníci nacvičovali a opakovali.

Pravidla a technika jednoduché obsluhy:

- nošení tácků, plat, podnosů, používání příručníku,
- nošení talířů dvou a tří talířovým způsobem,
- sklizení použitého inventáře – debaras,
- podávání polévek různými způsoby – kovový šálek, bujón šálek, polévková mísa – terina,
- podávání nápojů – druh skla, teplota, množství, na tácku, na platě.

Praktický nácvik:

Techniku obsluhy účastníci nejdříve nacvičovali pouze s inventářem, poté prováděli servis polévky, hlavního pokrmu, nealkoholického nápoje. Účastníci obsluhovali sami sebe. Já jsem v pozici lektora prováděla kontrolu při servisu pokrmů a nápojů, držení talířů, nošení tácků a sklizení použitého inventáře, techniku obsluhy.

2. Výukový den

Uvedení hostů, poskytnutí pomoci při výběru z jídelního lístku 1 hodina

Metoda samostatné práce:

Samostatné předvedení uvedení hostů, předložení JL, doporučení a ústní nabídka. Do ukázek jsem nezasahovala, psala jsem si poznámky, po předvedení jsem do hodnocení zapojila ostatní účastníky, přínosné je sdělení postřehů a připomínek.

Podávání pokrmů a nápojů jednoduchou obsluhou 1 hodina

Metoda samostatné práce: školní jídelna

- příprava potřebného inventáře k servisu zadaných pokrmů,
- příprava restauračních stolů, prostírání ubrusů, zakládání inventáře,
- založení pevné a přenosné,
- usazení hostů, ústní nabídka pokrmů a nápojů
- technika servisu polévky, hlavního pokrmu, nápoje
- technika sklizení – tzv. debarasování použitého inventáře
- komunikace s hostem během obsluhy

Mým úkolem bylo provádět průběžnou kontrolu a hodnocení všech účastníků.

Vyřizování objednávek, inkasování plateb od hostů 2 hodiny

Účastníci si měli osvojit postup při přebírání objednávky, její evidenci podle zvyklostí střediska. Seznámila jsem je s různými příklady a postupy, zdůraznila jsem odpovědnost obsluhujícího personálu za převzaté pokrmy a nápoje z hlediska hmotnosti, míry, kvality, teploty, hygieny a estetické úpravy a také poctivosti prodeje. Osvědčilo se mi zařazení příkladů z praxe, evidence pomocí výpočetní techniky a restauračních programů. Při nácviku vyúčtování s hostem účastníci pracovali s reálnými cenami různých jídelních lístků, vyúčtování prováděli na základě tzv. konzumačního lístku – evidence objednávky na účtence. Důraz byl kladen na převzetí hotovosti a další manipulaci s penězi, poctivost při vyúčtování. Účastníci byli seznámeni i s dalšími možnostmi placení. Opět byly využity osobní zkušenosti účastníků a jejich zkušenosti z praxe.

Organizace práce v provozu a při gastronomických akcích 1 hodina

Důraz jsem kladla na vysvětlení významu organizačního zajištění provozu, které je předpokladem plynulé obsluhy. Účastníci připravili návrh organizačního zajištění v běžném provozu, využili získaných znalostí. Dále jsem uvedla konkrétní činnosti přípravy na provoz - kontrola stavu místnosti, větrání, úklidové práce, příprava inventáře, seznámení s denním plánem aj., účastníci seřadí v logickém sledu činností. Pomocí praktických ukázek jsem vysvětlila způsoby obsluhy – restaurační, kavárenský a slavnostní – tj. způsob servisu pokrmů, který určí charakter a styl gastronomického zařízení.

3. Výukový den

Obsluha zařízení v odbytovém středisku 2 hodiny

V řízené diskusi uvedli účastníci různá zařízení v různých odbytových střediscích. Následně jsem účastníkům předvedla jednotlivá zařízení, zásady používání, údržby, ukládání, kontroly stavu zařízení. Po ukázce si účastníci nacvičují práci s jednotlivými zařízeními.

Praktická ukázka těchto zařízení:

Výrobník ledu, drtič ledu, pákový kávovar, pivní zařízení přenosné, výčepní stolice, ohřívací stůl na inventář, stolní ohřívací desky, stolní ohřivač talířů.

Ošetřování a skladování nápojů 1 hodina

Důraz byl kladen na zásady skladování a ošetřování nápojů podle druhu – pivo, víno, likéry, lihoviny, nealkoholické nápoje, káva a čaj. Účastníci uváděli příklady nevhodných způsobů skladování, příklady z praxe.

Příprava teplých nápojů 1 hodina

Do úvodu výuky jsem zařadila opakování – rozdělení nápojů, konkrétní druhy, odborná terminologie. Následoval praktický nácvik činností:

- příprava inventáře k servisu teplých nápojů – káva, čaj, svažené víno, punč aj.
- instruktáž – příprava různých druhů kávy v současné kavárně, restauraci;
- praktická příprava kávy – používání kávovaru s mlýnkem;
- instruktáž – servis kávy a ostatních nápojů;

- praktický nácvik servisu kávy v kavárně a restauraci.

Podávání pokrmů a nápojů hostům při bufetovém uspořádání 2 hodiny

Obsahem výuky byl praktický nácvik těchto činností:

- příprava nabídkových stolů;
- sestavení stolů, umístění v prostoru, zásady prostírání ubrusů, boční prostírání;
- umístění potřebného inventáře navazující na výběr nabízeného sortimentu.

Obsluha výčepních zařízení 1 hodina

Praktická ukázka výčepního zařízení, chladícího zařízení přenosného, druhy KEG narážečů podle značky piva. Ošetřování výčepního zařízení, obsluha výčepního zařízení, ukázka způsobu narážení, čepování piva, čištění. Opakování inventáře k servisu piva - druhy skla, obsah pivního skla, teplota čepovaného piva.

9.4 Zhodnocení výuky

V úvodní části jsem seznámila účastníky s cílem a obsahem učiva. Dotazováním jsem zjistila stav a úroveň znalostí a dovedností a navázala na tyto. Výuku jsem často vedla v pracovních skupinách složených podle úrovně stávajících znalostí. Cíle byly velmi obsáhlé a tak byla výuka rozdělena na jednotlivé odborné způsobilosti vyplývající z kvalifikačního standardu NSK. Během výuky jsem sledovala tempo učení, vnímání a chápání jednotlivých účastníků, snažila jsem se vytvářet takové podmínky, aby žádný z účastníků nebyl „pozadu“ ani nebyl „napřed“.

Během lektorování kurzu jsem ocenila schopnost koncentrace a vnímání dospělých účastníků, přestože většina jich přicházela po zaměstnání. Pravidelně jsem zařazovala krátké přestávky, ve kterých probíhala aktivní komunikace. Usilovala jsem o to, aby výuka byla hodně názorná, využívala jsem praktické činnosti a praktické zkušenosti samotných účastníků.

Rozlišná byla i míra sebevědomí, nižší sebevědomí jsem zaznamenala více u žen. Proto bylo pro mě osobně velkým úspěchem sledovat i změnu v sebehodnocení některých jedinců, kteří vykazovali pracovní pokroky.

K účastníkům jsem přistupovala jako ke kolegům, výuku jsem chápala jako předávání si zkušeností, znalostí a dovedností. Klima ve skupině bylo pro mě velmi příjemné, výuka byla aktivní, nenásilná a velmi odlišná od vyučování se žáky v rámci vzdělávací soustavy.

Důležitou součástí kurzu byla příprava na každý výukový den. Dospělé účastníky není možné podcenit, je třeba být ve všech směrech připraven, dospělý snadno pozná, když není lektor připraven. Součástí přípravy je také příprava výukového materiálu pro účastníky, pomůcek a vybavení k realizaci kurzu. V praktické části to byly především suroviny, nápoje, připravené teplé pokrmy, které si účastníci servírovali. Příprava lektora tudíž byla rozšířena o požadavky na nákup potřebných surovin a přípravu vybraných pokrmů polévek, hlavních pokrmů a moučníků. Z toho vyplývá, že praktický nácvik dovedností byl inscenačně zaměřen na jednoduchou obsluhu v restauraci.

Velmi přínosným aspektem výuky bylo doplnění poznatků z praxe, jak ze strany lektora, tak ze strany účastníků, kteří sdělovali ostatním své profesní zkušenosti. Odborné zkušenosti ve velké míře využívali při samostatné práci. Účastníci měli v průběhu výuky řadu dotazů, na které jsem reagovala vysvětlováním, předváděním různých způsobů řešení. Důležité pro zapamatování a zpětnou vazbu pro lektora bylo zdůraznění nejdůležitějších informací a shrnutí obsahové náplně výukového dne.

V rámci každého výukového dne praktické části kurzu jsem ponechala prostor pro diskuzi s účastníky. Přínosné bylo sdílení znalostí mezi jednotlivými účastníky i lektorem.

Obsahová náplň kurzu byla náročná, hladký průběh byl docílen důslednou přípravou potřebného vybavení, pomůcek a materiálu k nácviku praktických dovedností. Jednotlivé kurzy podle zaměření probíhaly v odborných učebnách – cvičná kuchyně, cvičná restaurace a salonek, školní jídelna.

Výuku jsem vždy končila závěrečným shrnutím, zdůrazněním nejdůležitějších znalostí a dovedností, které si účastníci v průběhu celého kurzu osvojili. V závěru dne byl vždy i prostor pro zhodnocení průběhu výuky ze strany účastníků. Na konci kurzu vyplní účastníci evaluační dotazníky, které lektor obdrží spolu s ostatními materiály před zahájením kurzu.

Zkušenost s výukou dospělých jsem do této doby neměla, ocenila jsem jejich přístup, zájem a aktivitu. Uvědomuji si, že výuka dospělých má vyšší nároky na přípravu lektorů – řada dospělých má vlastní profesní zkušenosti, o které se nejen chce podělit, ale často žádá vysvětlení, proč se něco odehrálo. Chtějí se poradit, aby příště obstáli lépe apod. Všechny tyto zkušenosti jsou pro mě využitelné i v počátečním vzdělávání, které mohu rozšířit a doplnit o reálné situace. Výuka dospělých přináší ve srovnání s výukou v počátečním vzdělávání i určitou výhodu v tom, že lektor relativně rychle vidí výsledek svého snažení – úspěšného účastníka, který složí zkoušku a získá profesní kvalifikaci.

10 Závěr

Ve své práci jsem se pokusila popsat svou účast v projektu, který se zabýval přípravou e-learningových výukových modulů pro vybrané profesní kvalifikace. Na základě vlastní zkušenosti jsem uvedla kroky, které jsme při přípravě modulů realizovali. Následně jsem popsala výuku, kterou jsem připravila v souladu s projektovými materiály. Na základě sebereflexe jsem se snažila zhodnotit výuku i práci s dospělými vzdělávajícími se.

Použité zdroje:

Literatura:

MALACH, J. Systémy vzdělávání dospělých. Ostravská univerzita 2003

PALÁN, Z. *Výkladový slovník lidské zdroje*. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0950-7.

PRŮCHA, J. *Pedagogická encyklopedie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-546-2.

ZLÁMALOVÁ, H. *Distanční vzdělávání a e-learning*. Praha: UJAK 2008

Průvodce dalším vzděláváním MŠMT

Strategie celoživotního učení. Praha: Národní ústav odborného vzdělávání, 2006

PRŮCHA, J. a MÍKA. *Distanční studium v otázkách*. Praha: Národní centrum distančního vzdělávání, 1999.

MUŽÍK, J. *Řízení vzdělávacího procesu*. Wolters – Kluwer: Praha, 2012. ISBN 978-80-7357-581-6

MUŽÍK, J. *Profesní vzdělávání dospělých*. Wolters - Kluwer: Praha, 2010. ISBN 978-80-7357-738-4

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7

Internetové zdroje:

www.msmt.cz/vzdelavani/dalsi-vzdelavani/pruvodce-dalsim-vzdelavanim

www.skolaspektrum.cz/uploads/modules/file-category/56-celozivotni-vzdelavani-analyza-a-metodika.pdf